

‘WWFT’ SCHERPT WID EN MOT AAN

Kritischer kijken

Binnenkort wordt de wettelijke plicht om cliënten te identificeren en ongebruikelijke transacties te melden verscherpt. Accountants zullen de integriteitsrisico's van hun cliënten inzichtelijk moeten maken en kritischer moeten bezien. Daar hebben zij vaak moeite mee.

Waar moet de accountant op letten?

TEKST FRANK ERKENS* | BEELD CORBIS/COLIN ANDERSON

Een werkstraf van 180 uur en een voorwaardelijke celstraf van zes maanden - dat kreeg een 62-jarige accountant wegens witwassen. Volgens de uitspraak van de rechtbank heeft deze accountant € 250.000 in contanten in bewaring genomen van een - naar later bleek - drugshandelaar. Een deel van dat bedrag heeft hij via zijn derdenrekening overgemaakt aan de fiscus en aan een notaris. De rechtbank verwijt de accountant dat hij 'willens en wetens de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat het geldbedrag afkomstig was uit enig misdrijf' door geen nader onderzoek in stellen naar de herkomst van dit geld. Door zijn betrokkenheid bij deze transacties heeft hij ertoe bijgedragen dat het geld een schijnbaar legale herkomst kreeg. Een kritischer houding had de accountant veel ellende kunnen besparen.

RISICO'S ONDERSCHAT

In de loop van 2008 wordt de *Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme* (Wwft) ingevoerd. Deze wet komt neer op een aanscherping van

de Wet Identificatie bij Dienstverlening (WID) en de wet Melding Ongebruikelijke Transacties (MOT), die professionele dienstverleners verplichten hun cliënten te identificeren en ongebruikelijke transacties te melden.

De Wwft vloeit voort uit de Derde EU-richtlijn van 26 oktober 2005, die een *risk based* benadering wil introduceren. Dit houdt in dat de accountant meer moet doen om de integriteitsrisico's van (poten-

tiële) cliënten inzichtelijk te maken en te beheersen naarmate er meer aanwijzingen bestaan voor dergelijke risico's. De dienstverleners moeten vaker en diepgaander onderzoek doen naar de achtergronden van (potentiële) cliënten. Verder moeten de beroepsbeoefenaren vaststellen welke *ultimate beneficial owners* er achter een rechtspersoon of transactie zitten en de bijzondere risico's rond *publically exposed persons* in ogenschouw nemen. Ultimate beneficial owners zijn de personen die als feitelijk belanghebbenden van een rechtspersoon kunnen worden aangemerkt. Publically exposed persons zijn personen die vooraanstaande politieke of bestuurlijke functies bekleden in landen waar corruptie veelvuldig voorkomt.

201 OVERTREDINGEN

In de praktijk blijken financiële instellingen en zakelijke dienstverleners het vaak moeilijk te vinden om dergelijke risico's in te schatten. Zo hebben zeven notariskantoren volgens het Bureau Financieel Toezicht in 2004 en 2005 192 keer nagelaten melding te maken

'Betrouwbaar stempel'

Accountants kunnen ongewild betrokken raken bij activiteiten waarmee cliënten de illegale herkomst van hun inkomen en/of vermogen voor anderen proberen af te schermen. Deze cliënten schakelen nogal eens accountants in om zichzelf van een betrouwbaar stempel te voorzien. Derden - zoals banken, aandeelhouders en de belastingdienst - hechten immers veel waarde aan de werkzaamheden van de accountant, maar kunnen de aard en reikwijdte van diensten die de accountant levert niet altijd overzien.

naar cliënten

10
20
30
40
50
60
70
80
90
100
110
120
130
140
150

10
20
30
40
50
60
70
80
90
100
110
120
130
140
150

Risico-indicatoren

Waar moet de accountant op letten?

• Individuen en ondernemingen

Volgens de Verenigde Naties, de Europese Unie en diverse individuele landen is het verboden om zaken te doen met individuen en/of ondernemingen die worden verdacht van betrokkenheid bij corruptie, terrorisme en/of de financiering daarvan. Deze (rechts)personen staan vermeld op zwarte lijsten. Zie ec.europa.eu/comm/external_relations/cfsp/sanctions/list/consol-list.htm, www.treasury.gov/offices/enforcement/ofac/sdn/index.shtml en www.un.org/sc/ctc/.

• Landen

De Financial Action Task Force, Transparency International, het Financial Stability Forum en de Organisation for Economic Co-Operation and Development hebben verschillende landen op een zwarte lijst geplaatst, omdat zij niet meewerken aan de strijd tegen witwassen, corruptie en/of (fiscale) fraude en versterking van het toezicht op de financiële sector. Met cliënten die uit deze landen komen of daar zijn gevestigd, mag de accountant alleen in zee gaan na een diepgaand onderzoek (*enhanced due diligence*). Op dit moment staan Andorra, Liechtenstein en Monaco op de zwarte lijst van de OECD (zoek op 'List of Unco-operative Tax Havens' op OECD-website) en Luxemburg en de Seychelles en Nauru op de zwarte lijst van de FSF (www.fsforum.org/publications/publication_23_80.html).

• Constructies met rechtspersonen

De OECD heeft al in 2001 gewaarschuwd voor mogelijke vormen van misbruik met rechtspersonen. Het beperkte toezicht bij de oprichting van de rechtspersonen, een strafrechtelijke geheimhoudingsverplichting voor de financiële sector, het gebruik van trustmaatschappijen voor het voeren van het management en het houden van de aandelen, alsmede een lage belastingdruk blijken ook personen aan te trekken die om verkeerde redenen misbruik maken van deze faciliteiten.

• Branches

Uit strafrechtelijke onderzoeken blijkt dat bepaalde branches en/of bedrijfsactiviteiten aantrekkelijker zijn voor witwassers en fraudeurs dan andere. De vastgoedsector, casino's, de tweedehandsautohandel, de horeca en andere sectoren waarin veel (contant) geld omgaat verdienen in dit opzicht extra aandacht.

• Functies

Soms hangen integriteitsrisico's samen met de functie van de cliënt, zoals bij *publicly exposed persons* (PEP's). Bij de president (van de centrale bank) van een Afrikaans land of bij de machthebbers in ontwikkelingslanden bestaat een hoger risico op belangenverstrengeling en corruptie dan bij een handelaar of een burger uit eenzelfde land.

• Inkomen en vermogen

Bij cliënten of zakenrelaties bij wie aanwijzingen bestaan dat het inkomen en vermogen uit illegale bron afkomstig is, moet de accountant de herkomst van het inkomen en vermogen onderzoeken. Als deze cliënten of zakenrelaties niet aan het onderzoek willen meewerken is dat een duidelijke indicatie dat er iets mis kan zijn.

• Activiteiten

Als in de media of op internetsites publicaties verschijnen over de mogelijke betrokkenheid van individuen of ondernemingen bij fraude of andere onaanvaardbare activiteiten, moet de accountant - zo blijkt uit de rechtspraak - in ieder geval nader onderzoek doen en de betrokken cliënten of zakenrelaties om een toelichting vragen.

'Dienstverleners moeten vaker en diepgaander onderzoek doen naar (potentiële) cliënten.'

van een ongebruikelijke transactie en hebben deze kantoren 201 keer de WID-regels overtreden.

Ook de veroordeelde accountant, waarmee dit artikel begon, had er overduidelijk moeite mee. In zijn reactie op het wetsvoorstel voor de Wwft schrijft het NIVRA aan het ministerie van Financiën** dan ook niet voor niets dat de kennis en het inzicht van accountants op deze terreinen vermoedelijk beperkt zijn. Het NIVRA vraagt zich daarom af of accountants voldoende in staat zijn om risico-indicatoren te formuleren, potentiële integriteitsrisico's te onderkennen en ongebruikelijke transacties te signaleren. Volgens artikel 3 van de komende Wwft moeten accountants (en andere dienstverleners) in een cliëntenonderzoek de identiteit van de cliënt c.q. Ultimate beneficial owners vaststellen en verifiëren, en proberen inzicht te krijgen in de eigendoms- en zeggenschapsstructuur van de rechtspersoon of rechtspersonen van de cliënt. Verder moet de accountant nagaan waarvoor de cliënt precies bij hem komt en wat hij met een zakelijke relatie beoogt. Als daar aanleiding voor is, moet de accountant onderzoeken hoe de cliënt aan zijn geld komt. Verder houdt het cliëntenonderzoek in dat accountants een voortdurende controle op cliënten en hun transacties

Witwasmethoden: drie fasen

Witwassen is het afschermen van de illegale herkomst van inkomen en/of vermogen. Het witwasproces kent drie fasen:

• Implementatiefase

In deze eerste fase wordt contant geld, dat verdiend is met illegale activiteiten, in het girale circuit gebracht. Meestal gaat het om het storten van contant geld op bankrekeningen, om het omwisselen van de ene naar de andere valuta, het omwisselen van kleine naar grote coupures of de contante aankoop van kostbare goederen, zoals juwelen of goud. Deze fase komt niet voor bij vormen van financieel-economische criminaliteit, waar geen sprake is van contant geld, zoals bij fraudes met vastgoedtransacties.

• Overboekingsfase

In de tweede fase wordt het girale geld overgeboekt naar verschillende andere bankrekeningen, die meestal op naam staan van buitenlandse rechtspersonen die gevestigd zijn in een belastingparadijs. Professionele dienstverleners of trustkantoren treden daarbij op als bestuurders en/of aandeelhouders van deze rechtspersonen, zodat de identiteit van de feitelijke rechthebbende(n) verborgen blijft.

• Legitimatiefase

In de laatste fase wordt het girale geld gebruikt voor investeringen en andere bestedingen. In deze fase moet de herkomst van het geld kunnen worden verantwoord voor banken, accountants, de fiscus en/of justitie. Hiervoor kunnen vier verschillende rechtvaardigingsgronden worden aangevoerd (zie kader 'Legaliseringsgronden').

kunnen uitvoeren. De accountant moet dus niet alleen potentiële cliënten *screenen*, maar ook bij bestaande cliënten aanvullend onderzoek verrichten als, zo zegt het wetsvoorstel, 'een zakelijke relatie of transactie naar haar aard een hoger risico op witwassen of financieren van terrorisme meebrengt'.

INDICATIES

De vraag is natuurlijk wanneer de accountant precies op zijn hoede moet zijn. Op grond van onderzoeken, jurisprudentie en publicaties zijn verschillende aspecten te benoemen die een indicatie geven voor

potentiële integriteitsrisico's. De risico-indicaties kunnen variëren van harde aanwijzingen tot onbevestigde signalen (zie kader *Risico-indicatoren*).

Als de risico-indicatoren daartoe aanleiding geven moet de accountant, zoals gezegd, nader onderzoek instellen naar de cliënt.

Als de accountant de indicaties negeert, loopt hij niet alleen het risico dat hij de wet overtreedt en strafrechtelijk wordt vervolgd, maar ook dat hij het vertrouwen in het beroep beschaamt. De regels schrijven voor dat de accountant moet nagaan of een risicovollere cliënt wellicht

'Als daar aanleiding voor is, moet de accountant onderzoeken hoe de cliënt aan zijn geld komt.'

fingeert dat zijn criminele geld afkomstig is uit legale bronnen (zie kader Witwasmethodieken).

AFSCHEID CLIËNT

Wanneer de accountant op grond van feiten en omstandigheden vermoedt dat er sprake kan zijn van witwassen, zal hij de potentiële cliënt moeten weigeren of - in geval van een bestaande cliënt - de (voorgenomen) transactie(s) moeten melden bij het Meldpunt Ongebruikelijke Transacties.

Bij een melding zal de accountant serieus moeten overwegen of hij afscheid dient te nemen van de cliënt. In artikel 17 van de Wwft staat namelijk dat 'een instelling' transacties niet uitvoert als het sterke vermoeden bestaat 'dat deze verband houden met witwassen of financieren van terrorisme'. Je kunt je dus afvragen of je als accountant nog wel diensten mag blijven verlenen aan de cliënt wanneer je ongebruikelijke transacties hebt geconstateerd.

HERKOMST VERMOGEN

De afgelopen periode hebben accountants diverse keren rapporten opgesteld waarbij zij op verzoek van cliënten de legale herkomst van hun inkomen en vermogen hebben onderzocht én bevestigd. Aanleiding was dat overheidsinstellingen de

Vier legaliseringsgronden

Om de herkomst van inkomen en/of vermogen te verantwoorden kan één van de vier onderstaande legaliseringsgronden worden voorgewend:

• Het voorwenden van inkomen

Er wordt gedaan alsof het inkomen is verdiend met legale activiteiten, terwijl het feitelijk is verdiend met illegale activiteiten.

• Het voorwenden van leningen

Het crimineel verdiende geld wordt zogenaamd geleend van een ogenschijnlijk onafhankelijke derde.

• Het voorwenden van waardefluctuaties

Het geld is zogenaamd verdiend met de verkoop van activa die in waarde zijn gestegen. Daarbij gaat het met name om activa die moeilijk objectief te waarderen zijn, zoals onroerende zaken, antiek, kunst en (verschillende soorten) effecten.

• Het voorwenden van vermogenoverdracht

Hierbij wordt gedaan alsof het geld afkomstig is van een erfenis, een schenking of deelname aan een loterij.

'Je kunt je afvragen of je nog diensten mag blijven verlenen aan de cliënt wanneer je ongebruikelijke transacties hebt geconstateerd.'

Niet alleen bij controleactiviteiten

De accountant hoeft niet alleen maar te melden als hij diensten verleent die zich voor witwassen lenen. Het wetsvoorstel sluit aan bij de gewijzigde Europese definitie in de derde witwasrichtlijn, die bepaalt dat accountants en vergelijkbare beroepsbeoefenaren onder de richtlijn vallen wanneer zij handelingen verrichten 'in het kader van de uitoefening van beroepsactiviteiten'.

Hieronder vallen in elk geval alle hoofdactiviteiten van de accountant: samenstelling, beoordeling of controle van de jaarrekening en het voeren van de administratie. Maar ook bij belastingadvies, het invullen van aangiften en de werkzaamheden die voor de juridische beroepsgroepen gelden, moet de accountant letten op signalen van ongebruikelijke activiteiten. Door de gekozen ruimere formulering vallen ook nieuwe soorten dienstverlening zoals *tax assurance* hieronder.

legaliteit daarvan ter discussie hadden gesteld en bepaalde (juridische) maatregelen hadden getroffen.

Ik ben van mening dat accountants zo'n opdracht om vaktechnische redenen slechts onder bepaalde voorwaarden kunnen aanvaarden en uitvoeren. Die voorwaarden zijn onder meer dat er een adequate en betrouwbare informatie-huishouding moet bestaan en dat alle relevante interne en externe betrokkenen meewerken.

De eerste voorwaarde kan vaak al niet worden ingevuld, omdat de organisatie te klein van opzet is om een adequate AO/IC

te bewerkstelligen of omdat de integriteit van de hoogste ondernemingsleiding ter discussie is gesteld. De accountant kan dan onmogelijk *achteraf* nog vaststellen of de ondernemingsleiding in het verleden al dan niet opzettelijk de - op papier mogelijk aanvaardbare - AO/IC heeft doorbroken. Wat de tweede noodzakelijke voorwaarde betreft, zullen in het geval van complexe constructies met buitenlandse rechtspersonen en trust-maatschappijen, externe betrokkenen in de praktijk vaak geen openheid van zaken willen geven over bepaalde transacties en de herkomst van inkomen en vermogen.

Als deze voorwaarden niet kunnen worden vervuld, is het naar mijn mening onmogelijk om een deugdelijke grondslag te krijgen voor eventueel positieve bevindingen over de legaliteit van inkomen en vermogen. □

Zie ook artikel 'Hoe voorkom je illegale praktijken', pagina 48.

NOOT

* Frank Erkens is managing director van Holland Integrity Group.

** www.nivra.nl/Downloads/Controle/reactie_WID_MOT_050407.pdf.